

Πρόληψη της βίας εναντίον του προσωπικού που εργάζεται στον κλάδο της εκπαίδευσης

Εισαγωγή

Η βία στα σχολεία και σε άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα δημιουργεί όλο και μεγαλύτερο προβληματισμό. Τα αποτελέσματα κοινοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε το 2000 δείχνουν ότι το 4% των εργαζομένων έχει δεχθεί βία στην εργασία (προερχόμενη είτε μέσα είτε έξω από το χώρο εργασίας), και, επιπλέον, το 12 % των εργαζομένων στον κλάδο της εκπαίδευσης αναφέρει ότι έχει πέσει θύμα εκφοβισμού⁽¹⁾.

Το παρόν τεχνικό δελτίο παρέχει πρακτική καθοδήγηση σε εργοδότες και εργα-

ζομένους στον κλάδο της εκπαίδευσης για την αντιμετώπιση του θέματος αυτού. Ο εκφοβισμός και η παρενόχληση από συναδέλφους δεν περιλαμβάνεται σε αυτό το τεχνικό δελτίο⁽²⁾.

Τι είναι η βία στην εργασία;

Βία στην εργασία είναι οποιοδήποτε συμβάν κατά το οποίο ένα άτομο υφίσταται κακομεταχείριση, απειλή ή επίθεση στο χώρο εργασίας του, και το οποίο θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια, την υγεία, την ευεξία ή την εργασιακή απόδοση του ατόμου αυτού. Καλύπτει προσβολές, απειλές, σωματική ή ψυχολογική επίθεση από άτομα εκτός του οργανισμού εναντίον ενός ατόμου στην εργασία του. Η βία μπορεί επίσης να έχει φυλετική ή σεξουαλική διάσταση. Η άσκηση βίας εναντίον του προσωπικού αποτελεί ένα ζήτημα που απασχολεί τον τομέα της υγείας και της ασφάλειας στην εργασία και θα πρέπει να αντιμετωπίζεται σε επίπεδο οργανισμού. Δεν αποτελεί προσωπικό πρόβλημα ενός ατόμου.

Μια πράξη βίας γενικά εκδηλώνεται σε καταστάσεις όπου υπάρχει πολύ υψηλή ή καταπιεσμένη ένταση ή πίεση και όπου διακυβεύονται προσωπικά ζητήματα. Μια διαμάχη η οποία δεν έχει επιλυθεί με κατάλληλο τρόπο μπορεί να κλιμακωθεί οδηγώντας σε εκδήλωση βίας. Οι εργαζόμενοι στον κλάδο της εκπαίδευσης μπορούν να πέσουν θύματα βίας, διότι ο δράστης της επίθεσης τους βλέπει ως «εκπροσώπους» του ιδρύματος ή του συστήματος.

Μαθητές, πρώην μαθητές, επισκέπτες ή παράνομα εισερχόμενα άτομα μπορεί να ασκήσουν βία εναντίον του προσωπικού που εργάζεται στον εκπαιδευτικό κλάδο. Δεν πέφτουν μόνο οι καθηγητές θύματα βίας στην εργασία, αλλά και οι βοηθοί καθηγητών, το προσωπικό συντήρησης, οι καθαριστές, οι μάγειροι, οι γραμματείς και το λοιπό προσωπικό υποστήριξης.

Δραστηριότητες υψηλού κινδύνου

Οι εργαζόμενοι διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο όταν η εργασία τους περιλαμβάνει:

- άμεση επαφή με μαθητές ή/και με τους κηδεμόνες τους·
- εργασία κατά τις βραδινές ώρες ή μοναχική εργασία·
- επισκέψεις εκτός του ιδρύματος ή επισκέψεις κατ' οίκον, ή·
- εργασία με παιδιά με ειδικές ανάγκες.

Οι συνέπειες της βίας

Η βία στην εκπαίδευση δεν επηρεάζει μόνο τα ίδια τα θύματα, αλλά και άλλα άτομα τα οποία βρίσκονται στο ίδιο περιβάλλον (προσωπικό, παιδιά και νεαρούς ενήλικες). Η αντίδραση των ατόμων, είτε πρόκειται για θύματα είτε για παρατηρητές, απέναντι σε πράξεις βίας εξαρτάται από την προσωπικότητα, τις στρατηγικές αντιμετώπισης καταστάσεων τις οποίες έχουν διδαχθεί, το φυσικό περιβάλλον, τα πρότυπα και τους κανόνες του οργανισμού. Η άμεση αντίδραση μπορεί να είναι παθητική (αποδοχή ή αποφυγή) ή ενεργή (διαπραγμάτευση, φυσική υπεράσπιση του ιδίου).

Οι συνέπειες των πράξεων βίας για το άτομο περιλαμβάνουν:

- σωματική βλάβη·
- άγχος·
- ψυχολογικό τραύμα·
- αίσθημα αδυναμίας·
- αποθάρρυνση.

Οι συνέπειες για τον εργοδότη/οργανισμό περιλαμβάνουν:

- μεγαλύτερη συχνότητα εναλλαγής προσωπικού·
- αυξημένο ποσοστό αδικαιολόγητων απουσιών από την εργασία και απουσιών λόγω ασθένειας·
- υψηλότερο κόστος ασφάλισης.

Εκτίμηση κινδύνου, πρόληψη και προστασία

Οι εργοδότες καλούνται να αξιολογήσουν τους κινδύνους για την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων και να λάβουν μέτρα για την πρόληψη ή τον έλεγχο αυτών των κινδύνων⁽³⁾. Η διαδικασία αυτή μπορεί να αναλυθεί σε μια σειρά βημάτων.

- Σχεδιασμός της εκτίμησης κινδύνων μετά από διαβουλεύσεις με το εργατικό δυναμικό.
- Προσδιορισμός των κινδύνων.
- Προσδιορισμός του ποιοι μπορεί να πληγούν, πώς και πού.
- Αξιολόγηση του επιπέδου κινδύνου και λήψη απόφασης σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν.
- Λήψη μέτρων για την εξάλειψη ή τη μείωση του κινδύνου.
- Παρακολούθηση και ανάλυση των δράσεων.

Τα σχολεία έχουν κοινωνική ευθύνη να υπερασπίζονται τις αρχές της αξιοπρέπειας και του σεβασμού. Επίσης οι εργοδότες έχουν νομικό καθήκον να αποτρέπουν τη βία. Η επίσημη πολιτική του σχολείου και η στάση της διοίκησης παίζουν σημαντικό ρόλο. Η εφαρμογή ορισμένων πρώτων μέτρων (όπως είναι η ανάπτυξη πολιτικής για τη βία, η καθιέρωση διαδικασιών υποβολής αναφορών και η παροχή εκπαίδευσης και κατάρτισης) μπορούν με την πάροδο του χρόνου να συμβάλουν στην ανάπτυξη θετικού κλίματος στον οργανισμό, όπου θα δίδεται σημασία στην ασφάλεια και στην αξιοπρέπεια των ανθρώπων. Συνήθως η αναφορά επεισοδίων βίας είναι περιορισμένη, με αποτέλεσμα να μην αναδεικνύεται το μέγεθος του προβλήματος.

Η βία προκαλείται από σύνθετους κοινωνικούς ή διαρθρωτικούς παράγοντες ή ακόμη από παράγοντες που συνδέονται με τον οργανισμό ή το περιβάλλον και γι' αυτό δεν υπάρχει μία και μοναδική λύση για το πρόβλημα. Η πρόληψη εφαρμόζεται σε δύο επίπεδα: πρόληψη της εκδήλωσης πράξεων βίας και παροχή υποστήριξης προς το θύμα ή τα θύματα, εάν έχει ήδη εκδηλωθεί κάποιο περιστατικό.

Οι προληπτικές λύσεις θα πρέπει να εφαρμόζονται μετά τη διενέργεια της εκτίμησης κινδύνου, σε συνεργασία και με τη χρήση πληροφοριών από τις αρχές επιβολής του νόμου, εφόσον είναι απαραίτητο.

⁽¹⁾ Τρίτη ευρωπαϊκή έρευνα σχετικά με τις συνθήκες εργασίας 2000. Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας. <http://www.eurofound.ie/publications/EF0121.htm>

⁽²⁾ Για πληροφορίες σχετικά με το θέμα αυτό, βλέπε το τεχνικό δελτίο 23 του Οργανισμού. <http://agency.osha.eu.int/publications/factsheets/>

⁽³⁾ Η οδηγία 89/391/ΕΔΚ του Συμβουλίου της 12ης Ιουνίου 1989 σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την προώθηση της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία, η οποία έχει μεταφερθεί στο δίκαιο όλων των κρατών μελών.

Κατάλογος ελέγχου 1: Πρόληψη της βίας προς το προσωπικό

Σχεδιασμός του περιβάλλοντος

- ✓ Μπορεί να βελτιωθεί η ορατότητα και ο φωτισμός όπου υπάρχει κίνδυνος βίας;
- ✓ Μπορεί να βελτιωθεί ο έλεγχος της πρόσβασης στο χώρο εργασίας και η ορατότητα των εισόδων ώστε να είναι δυνατός ο έλεγχος των επισκεπτών;
- ✓ Μπορούν να αντικατασταθούν εργαλεία, σύνεργα, εξοπλισμός και έπιπλα τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως όπλα;
- ✓ Μπορούν να βελτιωθούν τα μέτρα φυσικής ασφάλειας (π.χ. συναγερμοί);
- ✓ Μπορεί να δημιουργηθεί ένα θετικό φυσικό περιβάλλον (π.χ. με χρώματα, κλιματισμό);

Διοικητικοί έλεγχοι

- ✓ Μπορεί να βελτιωθεί και να προωθηθεί καλύτερα η πολιτική κατά της βίας;
- ✓ Το προσωπικό, οι γονείς και οι σπουδαστές είναι ενημερωμένοι σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους;
- ✓ Υπάρχει μια επιτροπή ασφαλείας η οποία να μπορεί να εξετάσει το θέμα της βίας;
- ✓ Έχουν καθιερωθεί κατάλληλες διαδικασίες για τις περιπτώσεις εκδήλωσης κάποιου περιστατικού; Πότε αναθεωρήθηκαν για τελευταία φορά; Είναι επαρκής η διαδικασία τήρησης αρχείου και εξετάζονται τα αρχεία με σκοπό τον εντοπισμό προτύπων ή κινδύνων;
- ✓ Μπορεί να βελτιωθεί η επικοινωνία μεταξύ εργαζομένων και διοίκησης σχετικά με το θέμα της βίας;
- ✓ Υπάρχει κατάλληλη κάλυψη του θέματος της βίας στην εκτίμηση κινδύνων;
- ✓ Έχουν υιοθετηθεί πιο ασφαλείς εργασιακές πρακτικές (π.χ. συνοδεία συναδέλφων, εργασία κατά τις βραδινές ώρες, εποπτεία μαθητών από δύο μέλη του προσωπικού όποτε είναι δυνατόν);
- ✓ Είναι επαρκές το προσωπικό σε σχέση με τον αριθμό των μαθητών ούτως ώστε να διασφαλίζεται η ασφάλεια του προσωπικού;
- ✓ Έχει το προσωπικό την ικανότητα να συνεργάζεται για την ανάπτυξη των δικών του μεθόδων εργασίας;
- ✓ Υπάρχουν υποστηρικτικές δομές (π.χ. υπηρεσίες συμβουλευτικής);
- ✓ Υπάρχει πρόβλεψη εκπαιδευτικών ψυχολογικών υπηρεσιών για την παροχή συμβουλών;
- ✓ Με ποιο τρόπο πραγματοποιείται η εποπτεία των επισκεπτών στους χώρους του σχολείου;

Στρατηγικές συμπεριφοράς

- ✓ Οι εργαζόμενοι και οι μαθητές εκπαιδεύονται στους τομείς της μη βίαιης αντίδρασης και της επίλυσης συγκρούσεων;
- ✓ Πραγματοποιείται κατάρτιση για την αναγνώριση των πρώιμων ενδείξεων και των πιθανοτήτων εκδήλωσης πράξεων βίας;
- ✓ Οι μαθητές και οι γονείς συμμετέχουν στην ανάπτυξη μιας πολιτικής μηδενικής ανοχής απέναντι στη βία, τη διακριτική συμπεριφορά και ομιλία, τον εκφοβισμό και την παρενόχληση;
- ✓ Ενθαρρύνεται η ανάπτυξη αισθήματος συνύπαρξης σε μια κοινότητα και συνεργασίας;

Ευαισθητοποίηση και συνεργασίες

- ✓ Οι αρχές επιβολής του νόμου συμμετέχουν σε σχετικά εθνικά προγράμματα ευαισθητοποίησης;
- ✓ Υπάρχει συνεργασία μεταξύ του προσωπικού του σχολείου, των διευθυντών, των γονέων, των μαθητών, των αρχών επιβολής του νόμου και των συνδικαλιστικών οργανώσεων;
- ✓ Ενθαρρύνεται η θετική στάση, η ανοχή και ο σεβασμός των άλλων;
- ✓ Διαδίδονται πληροφορίες καλής πρακτικής;

Κατάλογος ελέγχου 2: Ελαχιστοποίηση των βλαβών μετά από βίαια περιστατικά

Είναι σημαντικό να υπάρχουν ευρέως γνωστές διαδικασίες οι οποίες θα ακολουθούνται σε περίπτωση οποιοδήποτε βίαιου περιστατικού με σκοπό την πρόληψη περαιτέρω βλαβών για το θύμα και τον περιορισμό των ζημιών που έχει υποστεί. Στο πλαίσιο αυτό, είναι σημαντικό:

- ✓ το άτομο που έχει πέσει θύμα βίας ή είναι μάρτυρας πράξης βίας να μην μείνει μόνο κατά τις ώρες που έπονται των γεγονότων·
- ✓ η διεύθυνση να λαμβάνει γνώση και να επιδεικνύει συμπάθεια και υποστήριξη προς το θύμα·
- ✓ να παρέχεται στο θύμα ψυχολογική υποστήριξη αμέσως μετά το περιστατικό αλλά και αργότερα σε περίπτωση μετατραυματικού άγχους·
- ✓ να παρέχεται υποστήριξη στο θύμα για την εκτέλεση των απαραίτητων διοικητικών και νομικών διαδικασιών (π.χ. τρόπος αναφοράς του περιστατικού)·
- ✓ να ενημερώνονται οι υπόλοιποι εργαζόμενοι·
- ✓ να επανεξετάζονται οι εκτιμήσεις κινδύνου με στόχο τον εντοπισμό των συμπληρωματικών μέτρων που απαιτούνται.

Περαιτέρω πληροφορίες

Ο δικτυακός τόπος του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία βρίσκεται στη διεύθυνση <http://agency.osha.eu.int>

Το υλικό του Οργανισμού για την πρόληψη των ψυχοκοινωνικών κινδύνων στην εργασία βρίσκεται στη διεύθυνση <http://osha.eu.int/ew2002/>

Το υλικό του Οργανισμού για την καλή πρακτική ασφάλειας και υγείας στον κλάδο της εκπαίδευσης βρίσκεται στη διεύθυνση http://europe.osha.eu.int/good_practice/sector/education/

Προσαρμογή στις αλλαγές της εργασίας και της κοινωνίας: μια νέα κοινοτική στρατηγική υγείας και ασφάλειας 2002-2006. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. 2002. <http://europe.osha.eu.int/systems/strategies/future/>

Τεχνικά δελτία του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία

Τα τεχνικά δελτία του Οργανισμού σε όλες τις κοινοτικές γλώσσες διατίθενται δωρεάν για τηλεφόρτωση από τη διεύθυνση <http://agency.osha.eu.int/publications/factsheets/>

Facts 4 — Πρόληψη των μυοσκελετικών παθήσεων που συνδέονται με την εργασία

Facts 13 — Επιτυχής διαχείριση της πρόληψης ατυχημάτων

Facts 14 — Η πρόληψη στο χώρο εργασίας όσον αφορά τα ολισθήματα και τα παραπατήματα

Facts 22 — Άγχος που οφείλεται στην εργασία

Facts 24 — Βία στην εργασία

Facts 31 — Πρακτικές συμβουλές προς τους εργαζόμενους για την αντιμετώπιση του εργασιακού άγχους και των αιτίων του

Facts 32 — Τρόποι αντιμετώπισης των ψυχοκοινωνικών θεμάτων και μείωσης του άγχους που οφείλεται στην εργασία

Facts 45 — Διαχείριση της επαγγελματικής ασφάλειας και υγείας στον κλάδο της εκπαίδευσης

Facts 46 — Η επαγγελματική ασφάλεια και υγεία στον κλάδο της εκπαίδευσης